

Het kan nú!

in De Fryske Marren

De mooiste plek om te leven, wonen, leren en werken

Verkiezingsprogramma 2026 – 2030

D66

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Kandidaten D66 De Fryske Marren	4
Het kan nú! In de Fryske Marren	5
1. Wonen en leven in een gezonde leefomgeving	7
2. Onderwijs en cultuur in brede zin	8
3. Sterke zorg en welzijn	9
4. Sociaal domein en Kracht van Mienskip	10
5. Werk, ondernemen en duurzame economie	11
6. Mobiliteit en infrastructuur	12
7. Natuur en landbouw	13
8. Klimaat en energie	14
9. Eerlijke en toekomstgerichte financiën	15
10. Lokale democratie en goed bestuur, nabij inwoners	16
Slotwoord	17

Voorwoord

Voor u ligt het verkiezingsprogramma van D66 De Fryske Marren voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2026. In dit document presenteren wij onze visie en plannen om samen met alle inwoners te werken aan een sterke, duurzame en groene gemeente.

Het is een periode van onzekerheid, beïnvloed door vraagstukken zoals klimaatverandering, internationale conflicten en geopolitieke ontwikkelingen. Hoewel dergelijke mondiale ontwikkelingen slechts in beperkte mate directe impact hebben op onze gemeente, staan we wel voor belangrijke keuzes over onze leefomgeving. De huidige uitdagingen vereisen durf, samenwerking en progressieve oplossingen. D66 heeft zich gedurende vele jaren geprofileerd als een partij die deze kwaliteiten nastreeft. Wij maken afwegingen tussen het belang van natuurbehoud versus ondersteuning van lokale agrarische ondernemers. We staan open voor initiatieven zoals de Lelylijn en creatieve oplossingen voor het woningtekort.

D66 positioneert zich als een sociaal-liberale partij en kiest met dit programma bewust voor een progressieve koers voor zowel onze gemeente als haar 51 kernen. Wij zetten ons in voor duurzaamheid, transparantie en het versterken van de Mienskip. Wij zien diverse kansen binnen onze gemeenschap om deze ambities waar te maken.

Dit verkiezingsprogramma is tot stand gekomen dankzij de inzet van vele leden. Wij spreken hierbij onze waardering uit voor ieders betrokkenheid wier bijdrage van grote waarde is geweest.

Op de kandidatenlijst van D66 De Fryske Marren vindt u een sterk team dat met enthousiasme en diversiteit de uitdagingen van de komende vier jaar tegemoet treedt en een representatieve afspiegeling vormt van onze gemeente.

Stem D66 op 18 Maart!

Henk Koops

Lijsttrekker D66 De Fryske Marren

Op weg naar het vernieuwde gemeentehuis

Kandidaten voor verkiezingen GR2026

D66 De Fryske Marren

1. Henk Koops – lijsttrekker
2. Nancy Huitema-Oosten
3. Gerda Sinnema
4. Ingeborg van Gulik
5. Michel Posthuma
6. Wilbert van den Eijnde
7. Otte van der Goot
8. Hans van Bochove
9. Menzo Noorman
10. Jinke Hesterman
11. Jan de Boer
12. Tiede Boersma
13. Arjen Esser
14. Theo Andreae

V.l.n.r. Michel Posthuma, Gerda Sinnema, Otte van der Goot, Tiede Boersma, Wilbert van den Eijnde, Henk Koops, Hans van Bochove, Jan de Boer.

Het kan nú! in de Fryske Marren

“De mooiste plek om te leven, wonen, leren en werken”

De landelijke verkiezingen zijn net achter de rug op het moment dat de voorbereidingen voor de gemeenteraadsverkiezingen in maart 2026 net beginnen. Het landelijke thema ‘Het kan wél!’ klinkt nog dagelijks in de oren van alle inwoners.

In De Fryske Marren kan het nú!

Voor u ligt het verkiezingsprogramma van D66 De Fryske Marren, op weg naar de gemeenteraadsverkiezingen van 2026. Het uitgangspunt bij alle thema's die hierin voorbijkomen is een gezond evenwicht tussen keuzevrijheid en gebondenheid.

Daarmee gaat D66 De Fryske Marren opnieuw vooruit met een actieve D66-fractie, hoe klein ook, samen met actieve leden van de vereniging. Betrokken leden die de fractie ondersteunen met kennis en ervaring, met kritische vragen en niet in de laatste plaats met het voorleggen van noden uit de samenleving.

Steeds meer inwoners in onze gemeente voelen zich gezien in de sociaalliberale perspectieven van D66. Vrijheid van het individu is gewaarborgd, maar altijd in verbondenheid en met zorg voor de samenleving. Daarbij telt ook de samenhang met de landelijke, provinciale en Europese thema's en uitgangspunten. Uitwisseling van gedachten met Statenleden, Kamerleden en de Europese fractie van D66 versterkt blijvend het werk van de fractie in de gemeenteraad hier en nu.

De jeugd heeft de toekomst en dat is in ons verkiezingsprogramma geen loze kreet. In alle tien kernthema's zijn er speerpunten benoemd, waarbij het perspectief voor en van onze kinderen, jeugd en jongeren doorklinkt. Opgroeien in gezondheid, zowel fysiek als mentaal en volwassen worden staat centraal. Hierbij leiden zowel ‘leren en leven’ als ‘doen en zijn’ tot evenwichtige creatieve mensen. Dat vraagt om aandacht van het gemeentebestuur en de gemeenteraad. Een gezonde en veilige samenleving voor iedereen, waarbij ouderen ook zeker onze aandacht krijgen. Daar wil de fractie van D66 aan bijdragen in de komende jaren.

De kracht van Mienskip maakt dat, in de natuurlijke, groene en waterrijke weidsheid van De Fryske Marren met zijn vijftig buurtschappen, dorpen en één stad, eenheid in beleid en verscheidenheid van inwoners samenkomt.

Het kan nú! in De Fryske Marren

Daarom dit programma met thema's, tot stand gebracht en samengesteld samen met leden op de ledendag:

1. Wonen en leven in een gezonde leefomgeving
2. Onderwijs en cultuur in brede zin
3. Sterke zorg en welzijn
4. Sociaal domein en kracht van *Mienskip*
5. Werk, ondernemen en duurzame economie
6. Mobiliteit en infrastructuur
7. Natuur en landbouw
8. Klimaat en energie
9. Eerlijke en toekomstgerichte financiën
10. Lokale democratie, goed bestuur nabij inwoners

In dit document zijn opsommingen en speerpunten een deel van het grote geheel dat D66 voor de inwoners in De Fryske Marren wil bereiken. Samenwerking met andere fracties en met het gemeentebestuur is daarbij vanzelfsprekend.

Natuurlijk streven wij met elkaar naar een fractie met meerdere leden. Vanaf 2022 zijn we 'Samen Vooruit' gegaan en dat blijven we doen.

Ga allemaal stemmen op 18 maart 2026: Het kan nú! In De Fryske Marren.

A green graphic element resembling a torn piece of paper or a map outline, containing the white text 'D66'.

Het kan nú! in De Fryske Marren

- Wonen en leven in een gezonde Leefomgeving
- Onderwijs en Cultuur in brede zin
- Sterke Zorg en Welzijn
- Sociaal domein en Kracht van Mienskip
- Werk, Ondernemen en duurzame Economie
- Mobiliteit en Infrastructuur
- Natuur en Landbouw
- Klimaat en energie
- Eerlijke en toekomstgerichte financiën
- Lokale democratie, goed bestuur nabij inwoners

1. Wonen en leven in een gezonde leefomgeving

In deze tijd is een betaalbare en passende woning niet voor iedereen een vanzelfsprekendheid. Jongeren blijven noodgedwongen bij hun ouders wonen, senioren willen doorstromen naar passende woonvormen en jonge gezinnen zijn zoekend naar betaalbare, duurzame woningen.

Wonen en leven kan alleen in een gezonde leefomgeving. De kwaliteit van de omgeving als het gaat om ruimte, lucht, natuurlijk milieu en klimaat vraagt om permanente verbetering en verduurzaming. Ook geluid en geluidsoverlast voor mens en dier vraagt om aandacht. Water en bodem zijn daarbij een sturend principe en leidend voor de ruimtelijke inrichting en ontwikkelingen. Dat geldt bovenal voor het hele gebied van De Fryske Marren.

D66 maakt zich sterk voor de volgende onderwerpen:

- Stimuleren om meer betaalbare woningen voor starters te laten bouwen.
- Onderzoeken of de gemeente zelf grond kan uitgeven voor sociale woningbouw.
- Subsidies gericht inzetten voor wonen, zoals korting geven op percelen voor woningbouwverenigingen. Sociale en goedkopere woningbouw mogelijk maken.
- Procentueel meer sociale huurwoningen realiseren in stad en grotere dorpen.
- Beleid richten op bevorderen doorstroming; zorg voor ook voor woningen voor ouderen zodat deze kunnen doorstromen
- Bouwen in de nabijheid van bestaande dorpen waar voorzieningen voorhanden zijn.
- Onderzoeken of de gemeente zelf grond kan uitgeven voor sociale woningbouw.
- Proactief faciliteren en omarmen van initiatieven op gebied van levensloopbestendige woningen, woonhofvormen, kangoeroewoningen en tiny houses.
- Permanente aandacht voor benutten van bestaande capaciteit en leegstand. Net als boerderijen geschikt en aantrekkelijk te maken om te wonen en om huizen te kunnen splitsen voor bewoning.
- Stimuleren van dubbele bestemming van recreatiewoningen, die aan het bouwbesluit voldoen (recreatie en wonen mogelijk maken).
- Een gezonde leefomgeving als basis en bescherming voor wonen en leven.
- Groener maken van stad, dorpen en buurtschappen. Ondersteunen van bewonersinitiatieven voor beheer en onderhoud van de openbare ruimte. Denk aan pluktuinen, buurttuinen, aandacht voor biodiversiteit.
- In De Fryske Marren zijn stad, dorpen en gehuchten onlosmakelijk en heel nauw verbonden met de weidse omgeving. Het stimuleren van biologische en diervriendelijke circulaire landbouw ter bescherming van bodem en water voor een gezonde generatie.
- Terugdringen industriële landbouw en maatregelen nemen voor verantwoord gifvrij telen van voedselproducten en sierteelt is een noodzaak voor gezond leven, voor gezondheid van de telers en voor mensen in de nabije omgeving.
- Voorrang voor fietsers op auto's, langzaam verkeer versterken tussen de dorpen.
- Gezond en gelukkig samenleven en samenwonen als criterium bij iedere aanpak.

2. Onderwijs en cultuur in brede zin

Onderwijs en cultuur zijn een krachtig middel en geen doel op zich in onze samenleving.

Ieder kind verdient een veilige en gezonde start en een levensloop waar belemmeringen in de ontwikkeling omgezet kunnen worden in actief deelnemen aan het onderwijs. Onderwijs gaat daarbij om meer dan 'lezen en schrijven', het gaat om het aanbieden van een omgeving en materialen waar 'leren weten, leren doen, leren samenleven en jezelf leren zijn', zoals de UNESCO dat formuleerde, evenveel aandacht krijgen. Dat betekent vroeg investeren in ontwikkeling en welzijn op school en daarbuiten.

Inclusie en diversiteit geven, net als rechtvaardigheid, vorm aan het onderwijs. Aandacht voor cultuur sluit daarbij aan. De mens brengt cultuur voort door creativiteit in denken en doen. Het maakt vernieuwing mogelijk en geeft verschillen zinvolle betekenis.

D66 is dé onderwijspartij bij uitstek en geeft daarom onderwijs en cultuur veel ruimte.

D66 zorgt voor de voorwaarden van goed onderwijs en cultuurontwikkeling:

- Dat betekent vrijheid van onderwijs en ook dat openbaar onderwijs behouden blijft.
- Behouden van scholen en kindcentra in kleinere dorpen.
- Investeren in de Brede School waar wordt samengewerkt met kinderopvang en kinderen in een vertrouwde omgeving kunnen doorstromen.
- Inzetten op en aansluiten van scholen bij het programma van de Rijke Schooldag. Waar kinderen en leerlingen gedurende een langere schooldag in aanraking komen met sport, beeldende kunst, cultuur, muziek, natuur, gezond eten en begeleiding bij leertaken.
- Voorwaarde voor het goed leren lezen en schrijven, als belangrijk middel voor opleiden, werken en deelnemen aan de samenleving, is boeken voor iedereen bereikbaar maken. Bereikbaarheid en zichtbaarheid van bibliotheken en andere vormen van lenen en ruilen van boeken spelen daarbij een belangrijke rol.
- Laaggeletterdheid is een blijvende zorg. D66 stimuleert een vroege aanpak door tijdige signalering. Samenwerking tussen gemeente, consultatiebureaus, huisartsen en buurtcentra is daarbij een noodzaak.
- D66 zet in op De Gezonde School en investeert in duurzame, toekomstbestendige schoolgebouwen. Deze bieden ruimte voor gezond leren, bewegen en een diversiteit aan leerprocessen, zodat iedere leerling mee kan komen.
- Veilige bereikbaarheid van scholen, doorgaande fietspaden en rode fietsstroken langs te smalle wegen vragen om uitgebreid onderzoek en meer aanpak.
- Het zwembad is een publieke voorziening en een gemeentelijke taak deze te exploiteren vanwege het belang voor gezondheid, welzijn en zwemvaardigheid.
- Meer schoolprojecten mogelijk maken, die leiden tot cultuurontwikkeling in de breedste zin. Een bijdrage aan de vorming van het vrije denken en van oprechte verbondenheid.
- Onder culturele ontwikkeling valt ook de geboortetaal van mensen erkennen, in Fryslân heeft dat meer betekenis dan in de rest van ons land. Het Fries is een eigen officiële landstaal en dat vraagt om faciliteren van scholen om dat taalonderwijs te kunnen verzorgen naast het Nederlands.

3. Sterke zorg en welzijn

Gezondheid is meer dan zorg en welzijn. Gezondheid begint niet na een bezoek bij de huisarts of het ziekenhuis. Het is een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid en wordt voor een groot deel bepaald door factoren buiten de gezondheidszorg. In de gemeente zullen besluiten over ruimtelijke ordening, groenvoorziening, verkeer, woonomgeving nabij vervuilende industrie en landbouw mede moeten worden genomen met inachtneming van de gezondheid van onze inwoners. Preventie is daarbij het sleutelwoord.

In onze buitengebieden is de lucht schoner dan in de stad en de levensverwachting hoger, maar dat betekent niet dat we in De Fryske Marren stil kunnen zitten. Gezondheid draagt bij aan levenszin en welzijn! Dat vraagt om zorgzame buurten naast toegankelijke zorginstellingen dicht bij huis als voor gezondheid extra zorg nodig is. Samenwerking tussen gezondheidsinstellingen in de eerste-lijn en de specialistische of ziekenhuishulp in de tweede-lijn is noodzakelijk. Juist in De Fryske Marren met al zijn wijdverspreide woongemeenschappen is bereikbaarheid van de zorg een extra aandachtspunt.

D66 kiest als eerste voor preventie en sterke netwerken voor zorg en welzijn:

- Zorg is een basisrecht. D66 wil organiseren dat iedereen een eigen huisarts heeft en investeren in bereikbare gezondheidscentra waar zorg, welzijn en ondersteuning samenkomen. Huisarts, fysiotherapie net als GGZ, wijkverpleging en maatschappelijk werkers helpen zo effectief.
- Een centraal loket voor zorg en welzijn zodat een zorgvrager niet verdwaalt in de veelheid aan voorzieningen en hulpverleners.
- Gezond blijven gaat ook om gezond eten. De gemeente kan haar bevoegdheid actief inzetten om nieuwe fastfoodketens te weren en ongezonde marketing tegen te gaan op openbare plekken waar kinderen en jongeren veel komen.
- Vergrijzing betekent naast meer zorgvragen ook om inzet van actieve, fitte ouderen.
- In de zorg spelen mantelzorgers een belangrijke rol en zij verdienen waardering en ondersteuning om waar mogelijk zorgcentra en buurthuizen in te schakelen.
- D66 maakt werk van het afbouwen van het gemeentelijk verdienmodel voor zorgondernemers en kiest voor stimuleren van duurzamere initiatieven voor jeugdzorg en welzijn.
- Jongeren, werkenden en ouderen staan steeds vaker onder druk en hebben gevoelens van eenzaamheid. D66 stuurt aan op vroeg signaleren en subsidiëring van krachtige netwerken, om mentaal welzijn te bevorderen.
- Preventie betekent ook aandacht voor kwetsbare gezinnen. Vanuit de gemeente is zorg nodig voor jonge ouders. Pedagogische hulp maakt een kansrijke start mogelijk.
- D66 kiest voor meer regie in de jeugdhulp. Een aanspreekpunt van vrijwilligers en rolmodellen is belangrijk maar niet genoeg. Het gaat om het investeren in ervaren professionals bij de gemeente, regisseurs voor de trajecten voor jongeren en hulp aan kinderen en ouders.
- D66 stuurt aan op initiatieven die de mentale gezondheid bevorderen. Informatierondes door IT-kenners en jongeren zelf in scholen, bibliotheken en buurthuizen over veilig gebruik van 'de socials', games, databaseer van techniekkeuzen en het gebruik van AI als bron. Het is de taak van de gemeente om daarin het voortouw te nemen en haar inwoners voor te lichten.

4. Sociaal domein en kracht van Mienskip

Inwoners kunnen te maken krijgen met tegenslagen in persoonlijke en financiële zin. Van oudsher zorgt iedere gemeente voor maatschappelijke opvang waar mensen, die tijdelijk in een moeilijke situatie verkeren, terecht kunnen voor hulp en oplossingen. In de huidige tijd willen we in De Fryske Marren pleiten voor meer dan tijdelijke oplossingen. Samenwerking met en tussen zorginstellingen, woningcorporaties en maatschappelijke organisaties zorgt dat uitzichtloze situaties voor inwoners tot een duurzame en zelfstandige toekomst kunnen leiden. Preventie en maatwerk zijn daarbij sleutelwoorden.

De kracht van Mienskip, die wij in de gemeente kennen, is meer dan gemeentelijk beleid. Het is de kracht die mensen zelf in een open samenleving voortbrengen, een gemeenschap die sociaal gedreven is en in verschillende groepen met eigen activiteiten de samenleving ondersteunt. Mienskip wordt niet gevormd door een bestuurlijke regio of gemeentelijke grenzen. Het is een vrij gevormde gemeenschap die open staat voor contact met anderen en buitenstaanders op basis van gelijkwaardigheid. Van nationalistische tendensen kan nooit sprake zijn. De *Kracht van Mienskip* is daarmee ook de kracht van de toekomst in een gezonde, veilige, klimaatvriendelijke en bovenal bijzondere leefomgeving.

D66 ziet het als een taak om sociaal beleid te verbinden met Mienskip:

- Voorkomen is beter dan genezen geldt voor alle dreigingen in het sociale domein. De mens staat in eerste instantie voorop en niet de regels.
- Uitgaan van de kracht van de belanghebbende en vol inzetten op zo vroeg mogelijk signaleren van schulden, verslaving en dreigende dak- en thuisloosheid.
- In alle situaties kiezen voor hulpverlening op maat. Ook als het gaat om vinden van werk en om inwoners actief te helpen om uit de bijstand te komen.
- Humane opvang voor mensen die op de vlucht zijn. Datzelfde geldt voor arbeidsmigranten. In de Fryske Marren is er opvang die past bij de sociale verantwoordelijkheid, die de gemeente heeft. Zorgen voor veiligheid, gezondheid en welzijn naast onderdak, helpt mede bij het voorkomen van overlast.
- Vluchtelingen doen mee vanaf dag één. Werk is de beste manier om te integreren. De gemeente stimuleert door bij te dragen aan bemiddeling en werkt daarbij samen met maatschappelijke organisaties. Dat geldt ook voor vrijwilligerswerk.
- De kracht van Mienskip wordt gevormd door de samenleving; mensen in verenigingen, buurtschappen, dorpsbelangen en scholen. Faciliteren en initiëren van (informele) ontmoetingsplaatsen daaromheen en zet zich in voor het behoud van bestaande dorpshuizen.
- Mienskip als partner van de gemeente. Samen vormen zij een sterk vangnet en dat geeft kansen voor iedereen. Zeker als vragen om hulp en betrokkenheid bij sociale problemen moeilijk is. Het geeft preventie en vroegtijdige aanpak meer kans.
- Sociaal netwerker aanstellen bij de gemeente voor het onderhouden en mogelijk maken van brede aanpak binnen het sociaal domein en de rol van bestaande en nieuw te vormen groepen binnen de Mienskip.

5. Werk, ondernemen en duurzame economie

Een gezonde economie is de basis voor onze werkgelegenheid en welvaart. In deze tijd verandert de betekenis van 'werk' in een hoog tempo. Wat voor werk doen we, wat voor werk is er en welk type werk verdwijnt door nieuwe ontwikkelingen in de moderne en digitale wereld? Werk is meer dan inkomen alleen. Werk geeft structuur, waardering en ontwikkeling van mensen en Mienskip.

In De Fryske Marren zijn toerisme en landbouw belangrijke pijlers. Natuur en landschap vragen daarbij om speciale aandacht en zorg bij de ontwikkeling.

Lokale ondernemers spelen een essentiële rol in het versterken van de sociale structuur en de levendigheid in De Fryske Marren. D66 stimuleert dat de gemeente een gunstig ondernemersklimaat creëert waar kleine en grote bedrijven kunnen groeien, verduurzamen en zich kunnen aanpassen aan de veranderingen in de marktomstandigheden. Datzelfde geldt uiteraard ook voor zzp-ers.

D66 streeft naar een eerlijke balans tussen economische groei en leefbaarheid. Belangen van inwoners en duurzame ontwikkeling van buurten en dorpen tellen daarbij. Levendige winkelgebieden zijn daarvan een afspiegeling, net als initiatieven die een positieve maatschappelijke impact hebben en bedrijven die inzetten op circulaire economie.

D66 zorgt dat het niet bij ideeën voor beleid van ondernemers blijft. Dat betekent dat de gemeente zelf gaat bijdragen door bij inkoop- en aanbestedingsbeleid ervoor te kiezen dat circulaire en duurzame bedrijfsmodellen de norm zijn.

D66 streeft naar variatie aan bedrijvigheid, ondernemen en leven in evenwicht:

- Er is een beperkte rol van de gemeente richting de ondernemer. Het belangrijkste is dat een gemeente adequaat en duidelijk reageert op initiatieven van ondernemers.
- Bedrijventerreinen worden aangespoord tot klimaatbestendigheid en zijn toekomstgericht. Aandacht voor bodem- en milieueffecten, voor uitstoot en lawaai bij uitbreiding telt meer dan alleen een omgevingsvergunning. Dat geldt ook voor het vestigingsklimaat in de gemeente.
- Ondernemers en werkgevers gaan, wat D66 betreft, uit van diversiteit en inclusie. Een omgeving voor talentontwikkeling en werkplek waar voor discriminatie geen plaats is.
- Voor lokale ondernemers zijn gemeentelijke procedures blijvend toegankelijk en flexibel. Regeldruk en bureaucratie verminderen, ruimte maken voor ondernemende ondernemers.
- D66 ziet een rol voor de gemeente als bemiddelaar tussen scholen, ondernemers en sociale partners om de aansluiting op de arbeidsmarkt te bevorderen. Meer stage en werk voor jongeren en starters levert innovatieve ideeën voor werkprocessen en producten, dat versterkt een duurzame economie.
- D66 zorgt voor verminderen van leegstand in winkelgebieden, maakt pop-up winkels mogelijk en introduceert flexibele huurcontacten. Het aanbod van producten zal moeten passen bij onze duurzaamheidsagenda en de toekomst van een gezonde generatie.
- Toerisme is een visitekaartje voor een gastvrije gemeente en vraagt om wonen en toerisme & recreatie op elkaar af te stemmen. Geen grote toeristische parken, aandacht voor rust en natuur, duurzame en gezonde horeca en kleine initiatieven stimuleren.
- Toeristenbelasting wordt gekoppeld aan bestedingen van toeristen, in plaats van een bedrag per persoon per nacht.
- Bruggeld wordt afgeschaft in De Fryske Marren net als in de omliggende gemeenten.

6. Mobiliteit en infrastructuur

Wie in onze mooie gemeente wil *zijn* moet er wel kunnen komen....

De Fryske Marren is een gemeente met een groot oppervlak. Veel weidelandschap en ruimte tezamen met een grote spreiding van woonkernen. Mobiliteit bepaalt hier meer dan elders hoe verbonden en vrij mensen zich kunnen voelen. Inwoners moeten elkaar en hun omgeving, als het gaat om wonen, werken, school of opleiding, goed en veilig kunnen bereiken. Mobiliteit en infrastructuur hebben met name een sterke relatie met gezondheid, veiligheid en duurzaamheid binnen alle thema's in dit verkiezingsprogramma.

Het gaat in onze gemeente om meer dan lopen en fietsen, ook grotere afstanden moeten worden afgelegd met de auto en met aantrekkelijk openbaar vervoer. Dat beperkt D66 niet in krachtig aandringen op veilige doorgangsroutes voor wandelaars en fietsers. Smalle wegen in de buitengebieden, waar alsmat breder en groter verkeer langs rijdt, worden steeds gevaarlijker. Brede en goed onderhouden fietspaden zijn noodzakelijk met extra aandacht voor kinderen en jongeren op weg naar school. Leefbaarheid vraagt om minder auto's en verkeer in woonkernen. Voor ouderen en mensen met een beperking moet toegankelijk vervoer wel beschikbaar zijn, net als parkeermogelijkheden nabij winkelgebieden, zorgcentra en maatschappelijke activiteiten. Zeker als het gaat om culturele activiteiten.

De infrastructuur staat in de onze gemeente niet op zichzelf. De inwoners van de Fryske Marren zijn onderdeel van een veel grotere leefomgeving, die van Fryslân, Nederland, Europa en de wereld als geheel. Dat vraagt om inzichten als het gaat om mobiliteit en infrastructuur die samenhangen met vervoer en verkeer buiten de gemeente. Lemmer is de poort van De Fryske Marren en Friesland. Als het aan de D66 ligt ook voor toekomstige treinreizigers met de Lelylijn.

D66 neemt het voortouw bij extra aanbevelingen en haalbare verbeteringen:

- Studie naar de mobiliteit en verkeer in onze gemeente als startpunt voor verbetering.
- Heldere communicatie en nauwe samenwerking met de provincie over mobiliteits- en infrastructuurdoelstellingen die in de gemeente van belang zijn.
- Verantwoordelijkheid voor verkeersveiligheid stopt niet bij de gemeentegrens. Er zijn te weinig of geen rode gescheiden fietspaden op wegen, die voor veel kinderen de noodzakelijke doorgaande routes naar school of sport zijn.
- Liefst separate fietspaden met belijning en energiezuinige heldere verlichting uitbreiden.
- Veiligheid voor vrouwen 'onderweg' vraagt van onze hele gemeenschap aandacht en zorg.
- In woonkernen is de snelheid 30 km per uur voor bewezen verkeersveiligheid.
- Duurzaam vervoer is voor D66 de norm. Meer laadpunten bij winkelgebieden en drukbezochte plaatsen zoals bij sport- en cultuurcentra.
- Geen parkeertarieven, zodat parkeren toegankelijk blijft voor inwoners, bezoekers en ondernemers.
- Goede regionale verbindingen met bus en trein vormen mede de toegang tot De Fryske Marren. Het realiseren van de Lelylijn met een station in Lemmer blijft voor D66 belangrijk.
- Naast openbaar vervoer op afroep stimuleert de gemeente particuliere en vrijwillige vervoersinitiatieven die bijdragen aan het vervoer voor mensen die dat nodig hebben. Door samenwerking tussen publieke en private partijen wordt mobiliteit werkelijkheid voor iedereen.

7. Natuur en landbouw

Natuur gaat over biodiversiteit, verscheidenheid van planten en dieren. Het waardevolle inheemse karakter van onze bijzondere Friese natuurgebieden staat in De Fryske Marren onder druk.

De gemeente wil het mooie landelijke karakter in De Fryske Marren behouden en dat vraagt ~~alsnog~~ om actie. D66 ziet bescherming van bodem en water net als de rechten van de natuur en biodiversiteit als een speerpunt van beleid. Het geldt voor het landelijk gebied, voor de kustlijnen en voor sloten en meren. D66 wil landelijk rechten van natuurgebieden ook vastleggen in de wet.

Natuurlijke ecosystemen ziet D66 als noodzakelijke opbrengst van samengaan van natuur, mens en economie. Het is geen eenvoudige opgave voor onze kleine gemeente, maar is noodzakelijk als bescherming voor de mens, de inwoners, tegen klimaatverandering. Denk aan overstroming, hitte en droogte die de leefomgeving en bedrijvigheid bedreigen.

De Fryske Marren vraagt om meer dan alleen een groennorm met onder andere uitzicht op drie bomen, die norm en meer halen we hier 'van nature'.

Met dit thema staat landbouw voor meer dan alleen landbouw. Met landbouw bedoelen we, naast de grond waar voedingsproducten op grote schaal geteeld worden, ook de steeds meer uitbreidende industriële tuinbouw en dito veeteeltbedrijven.

Samen met boeren en natuurorganisaties kunnen we onze bodemkwaliteit verbeteren. Daar zijn stimulerende initiatieven van de gemeente bij nodig. Intensieve landbouw zal plaats moeten maken voor natuurlijk en duurzaam werken op het land. In De Fryske Marren zijn er meerdere mooie voorbeelden van boerenbedrijven die aan het omschakelen zijn en boeren die al biologisch of biodynamisch werken. Gemengde bedrijven met soms ook een mooie ontmoetingsplek of een boerderijwinkel met biologische producten. Dat contact met onze inwoners inspireert tot Mienskip, tot initiatieven die een gezonde samenleving en gezonde leefomgeving bevorderen.

D66 wil met betrokken partijen samen natuur, bodem en water verbeteren:

- Een evenwichtig inrichting van onze leefomgeving waarin landbouw samengaat met het behoud van landschap, biodiversiteit, natuur en waterkwaliteit.
- Belang van bescherming en zorgvuldig beheer van veenweidegebied, samen met grondeigenaren en andere betrokkenen.
- Gemeentelijke groenvoorzieningen in dorpen en langs wegen aanpakken als natuurgebied. Kruidenrijk gras lang houden om de bodem te beschermen tegen uitdroging en voor behoud van micro-organismen. In de openbare ruimte en plantsoenen grote variatie aan beplanting realiseren en de natuurlijke bodemvernielende exoten bestrijden.
- Ongewenste flora en fauna waar mogelijk bestrijden met natuurlijke vijanden.
- Kies in de gemeente voor bestrating, fietspaden van betonplaten en tegelpaden in dienst van mens én natuur. Laat ruimte om regenwater op te vangen. Bestrating bij bedrijven vraagt om regelgeving voor eenzelfde aanpak om belasting van het riool te beperken.
- D66 stimuleert meer actief grondbeleid van de gemeente ten aanzien van landbouw bestemming. Natuurvriendelijke en biologische land- en tuinbouw krijgt voorrang.
- De gemeente neemt initiatieven om schadelijke bestrijdingsmiddelen te weren in De Fryske Marren. Ook als boeren zeggen dat het mogelijk blijft en er vanuit Europa geen beperkingen zijn. Landbouw is een bepalende factor voor een gezonde leefomgeving.
- Schadelijke sierteelt is in de toekomst niet meer mogelijk in De Fryske Marren.

8. Klimaat en energie

Klimaat is geen vast gegeven. Klimaat is afhankelijk van de variaties van de aarde om de zon en de stand van de aarde. Dat geeft eeuwenlang klimaatschommelingen zoals wij die kennen uit de ijstijd en waarvan de mooie kliffen aan onze IJsselmeerkust het bijzondere bewijs ~~van~~ zijn.

Er is een groot nieuw en ernstig klimaatklimaatvraagstuk in de huidige tijd door de tussenkomst van de mens. Ons handelen en onze welvaart zijn gestoeld op verbranding van fossiele brandstoffen, maar als gevolg van de uitstoot waarmee dat gepaard gaat, warmt de aarde op. Een wereldwijd probleem met grote gevolgen. We zijn ons bewust van het effect tot op lokaal niveau in Europa, ons land, de provincie en in de eigen gemeente. Alle seizoenen veranderen en het weer is minder stabiel en voorspelbaar, het is natter, droger, warmer of kouder. Ook het Atlantische orkaanseizoen verandert. Er zijn minder orkanen, wel zwaarder en met grote gevolgen, ook voor ons hier. Heftige uitbarstingen van vulkanen en onvoorspelbare lavastromen, zelfs ver weg, beïnvloeden ons weer en onze atmosfeer.

D66 staat voor een actief klimaatbeleid in De Fryske Marren door een bijdrage te leveren aan het verminderen van de uitstoot, energiebesparing en investeringen in duurzame alternatieve en bovengrondse energiebronnen zoals zon en wind. Uit wetenschappelijke onderzoeken weten we dat de meeste berichten over de opwarming onzeker zijn geworden. Toch gebruiken we over de hele wereld nog steeds meer fossiele brandstof. Om het proces van de opwarming verder af te remmen is de energietransitie van fossiele brandstoffen naar groene energie noodzakelijk en daar kan iedere gemeente samen met de inwoners aan bijdragen.

In de Fryske Marren gaan we alles doen om onze bijdrage te vergroten op weg naar een schone, energieneutrale gemeente. D66 zorgt dat bewoners en bedrijven geholpen worden bij het verlagen van energieverbruik met duurzame oplossingen. Bescherming door bewaken van energiekosten hoort daarbij.

D66 activeert samenwerking en opbrengstgerichte energietransitie:

- Door de mens veroorzaakte heftige klimaatschommelingen vraagt om bescherming en aanpak tegen de opwarming van de aarde, daar zet D66 in De Fryske Marren samen met alle inwoners vol op in. Daar hoort bij dat we streven naar een groene leefomgeving.
- Geen gaswinning of voorbereiding daarop in De Fryske Marren.
- Stimuleren van meer energiecoöperaties voor het op lokaal niveau opwekken, opslaan, verdelen en leveren van energie. Buurten zijn eigenaar van die eigen energievoorziening.
- Duurzaamheidsinitiatieven zoals warmtenetten faciliteren, net als warmtetransitie in buitengebieden.
- Helpen met verduurzamen van de eigen woning en particuliere huursector. D66 wil dat de gemeente laagdrempelig aan de slag gaat met subsidie en kleine maatregelen die direct effect hebben.
- D66 zorgt dat netcongestie wordt aangepakt. Oplossingen zijn direct nodig zoals buurtbatterijen, spreiden van energievraag en gezamenlijke energiecontracten voor bedrijven mogelijk maken. Optimaal gebruik maken van het stroomnet en gelijk uitbreiding van het net.
- D66 wil dat de gemeente zelf het beste voorbeeld geeft en handelt circulair en klimaatbewust. Zuinig zijn op spullen, vaker repareren en circulair bouwen zijn voorbeelden.

9. Eerlijke en toekomstgerichte financiën

Eerlijke en toekomstgerichte financiën zijn een meerwaarde voor alle huidige vraagstukken en thema's, maar geven ook zekerheid aan wat ongewis is in de toekomst. Te midden van een onrustig wereldtoneel en steeds meer taken, die ook de veiligheid van de inwoners kunnen garanderen, is steeds verder korten op het Gemeentefonds door het Rijk geen keuze van D66. We zijn voor realistische verbetering van het budget afhankelijk van de financiële onderbouwing in het regeerakkoord van de nieuwe regering.

D66 streeft altijd naar een evenwichtige gemeentebegroting, zorgt voor reserves om tegenvallers op te vangen. Het gaat bij eerlijke financiën niet om torenhoge reserves of overschotten waar de gemeente mee gaat beleggen. Wij zullen waakzaam zijn en alert op onzorgvuldig handelen op korte termijn waardoor tekorten ontstaan waarmee voorzieningen nodeloos verdwijnen.

Plannen zijn nodig om financiële ruimte te maken en te kunnen investeren in de toekomst, plannen die mede de gemeentelijke uitgaven betaalbaar houden. Toekomstgerichte financiën vragen om prioritering van uitgaven. D66 stuurt aan op gemeentebeleid dat zal vaststellen waar niet op bezuinigd kan en mag worden. De toekomst van onze jeugd vraagt om voorrang. Onderwijshuisvesting zorgt voor zinvol leren en voorbereiden op later net als voorzieningen voor cultuureducatie en sport. Laat die niet ten prooi vallen aan gemakkelijke bezuinigingen.

Gemeentelijke hervormingen zijn van alle tijden en ook steeds weer nodig. Laat medewerkers zelf actief meedenken en huur niet steeds weer dure externe medewerkers in. Medewerkers hebben als geen ander ideeën om meer grip te krijgen op de zorgelijke ontwikkeling van de zorgkosten, net als het slimmer gebruik maken van gemeentelijke voorzieningen en vastgoed. Samen met burgerinitiatieven initiëren zij mede hoe het welzijn en de sociale zekerheid in stand blijven in combinatie met andere vormen van de financiële aanpak.

D66 zet in op transparantie en controleerbaarheid nu en op de lange termijn:

- Eerlijk betekent dat mensen die het moeilijk hebben ondersteund worden zonder lange wachttijd op een goedkeuring als het gaat om schuld of schuldhelpverlening.
- Realiseer één loket, het aanspreekpunt bij de gemeente om mensen te ontzorgen bij zorg- en uitkeringsvragen. Ook voor mensen die verdwaald raken in wet- en regelgeving en op een website moeilijk de juiste informatie kunnen vinden.
- D66 wil een zo eerlijk mogelijke verdeling van kosten en lasten. Er is terughoudendheid bij verhoging van de OZB en het principe dat de gebruiker betaalt, wordt zoveel mogelijk gehanteerd.
- Gemeentelijke middelen worden ingezet ten dienste van inwoners: voor prettig wonen en leven, kansen om te leren en te werken, en met aandacht voor openbare ruimte, natuur, gezondheid en welzijn. Gemeentelijke begroting is gericht op activiteiten met aantoonbaar maatschappelijk effect. D66 zorgt ervoor dat alle activiteiten kunnen worden verantwoord door middel van zichtbare en meetbare resultaten.
- Beperken externe inhuur door te investeren in en het faciliteren van interne kennis en het leven lang ontwikkelen van gemeentelijke medewerkers.
- Het verhogen en de wijze van innen van belastingen, als het gaat om toeristenbelasting, reclamebelasting en ook forenzenbelasting, vraagt om inzicht en een meerjaren begrotingsperspectief.
- Een begroting vraagt om betrokkenheid van mensen bij de gekozen budgetten. Een bijbehorend degelijk tijdpad laat de momenten van keuze zien op professionele basis.

10. Lokale democratie, goed bestuur nabij inwoners

Lokale democratie betekent dat alle politiek ook lokale politiek is. Lokaal tot in detail. D66 ziet dat de gemeente wegen moet vinden om met alle inwoners op te kunnen trekken. Het sociaalliberale gedachtegoed zet dat kracht bij in iedere persoonlijke ontmoeting, ontmoetingen met jeugd en jongeren, met mensen die beleid minder makkelijk begrijpen, met ondernemers en met werkenden bij instellingen, onderwijs en de overheid.

In alle activiteiten in De Fryske Marren geldt dat D66 zich gebonden weet aan afspraken en wetgeving. Zij verwacht dat van burgers ook. D66 kiest voor samen optrekken bij het vormgeven van een grote verscheidenheid aan woongebieden, van gebouwen en terreinen waar gewerkt wordt. En dat in combinatie met de diversiteit van alle buitengebieden. Democratie waarmaken is een grote en waardevolle opgave voor het gemeentebestuur en de gemeenteraad samen met burgers, D66 pakt dat aan.

Goed bestuur is gebaat bij een integrale aanpak binnen de politieke thema's en een sterke verbinding tussen betrokken afdelingen bij de gemeente. Goed bestuur betekent eerst luisteren dan samenwerken, ook als vertegenwoordigers van burgers of van lokale politieke partijen verschillende standpunten kiezen. D66 maakt zichtbaar dat dat luisteren, bemiddelen en elkaar vinden op de inhoud altijd kan.

D66 kent haar verantwoordelijkheid en zorgt dat juist democratie rust brengt:

- Transparantie in besluitvorming is de basis voor vertrouwen tussen gemeente en inwoners.
- D66 zet in op instrumenten van directe democratie en kiest zorgvuldig voor het referendum, een burgerforum, agenderingsrecht en burgerbegrotingen als democratische waarde voor onze inwoners.
- Doe meer samen en voer het recht op samenwerken in zodat bewoners en organisaties samen kunnen werken met de gemeente om maatschappelijke doelen te behalen.
- De gemeente ondersteunt mienskippen zodat zij in overleg taken kunnen oppakken die bijdragen aan de leefbaarheid van hun dorp of wijk. D66 wil het recht op vergissen introduceren. Als burgers een fout maken in het contact met de gemeente krijgen zij de kans om het recht te zetten in plaats van een sanctie krijgen.
- De gemeente communiceert in begrijpelijke taal. Dat bevordert toegankelijkheid van de informatievoorziening, het meedenken en deelnemen aan de gemeentelijke besluitvorming.
- Mensgerichte digitalisering staat voorop, net als een heldere en overzichtelijke website.
- In De Fryske Marren zijn ambtenaren bereikbaar en hulpvaardig. Persoonlijk menselijk contact staat voorop.
- Raadsleden moeten hun werk goed kunnen doen. Een actieve rekenkamer helpt bij vroegtijdige controle van het college en voorkomt onomkeerbare misstappen van beleid.
- D66 wil de lokale pers versterken. Een onafhankelijke lokale pers is een groot goed.

Slotwoord

Het kan wél. En het kan nú in De Fryske Marren.

Elke dag merken we dat onze democratische rechtsstaat niet meer vanzelfsprekend is. In het buitenland, maar ook in Nederland, zien we dat beleid en bestuur niet altijd meer gebaseerd zijn op vooruitgang, feiten en respectvolle omgang met elkaar. We hebben ervaren dat sterke polarisatie geen oplossingen biedt voor de grote problemen van deze tijd, zoals veiligheid, klimaat en milieu, economie, onderwijs, woningbouw en samenleven in de samenleving.

Daarom is er veel behoefte aan mensen die hun gezonde verstand gebruiken en samen op een constructieve manier naar redelijke oplossingen zoeken. De waarden en manier van werken van D66 sluiten hierbij aan. Bij de recente verkiezingen hebben gelukkig veel Nederlanders gekozen voor de positieve plannen en de optimistische houding van D66.

Binnenkort mogen we opnieuw stemmen voor een nieuwe gemeenteraad in De Fryske Marren. Ook hier verdient D66 uw steun. We kunnen vanuit de gemeente de grote problemen in de wereld niet oplossen, maar we kunnen wél bepalen hoe we er thuis in onze eigen woonplaats mee omgaan. Samen kunnen we werken aan een gemeente waar het prettig is om te wonen, werken en recreëren. Met goede voorzieningen, een gezonde leefomgeving voor inwoners en bedrijven en een open en betrokken lokale overheid die samenwerkt met de gemeenschap en respect heeft voor de mooie Friese natuur.

Dát is waar D66 zich voor inzet, altijd op zoek naar vooruitgang en redelijke oplossingen. Het kan wél, en het kan nú! In De Fryske Marren.

Hans van Bochove
Voorzitter D66 De Fryske Marren